

บทที่ ๔

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาเกษตรกรในเขต

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาเกษตรกรในเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ อันประกอบไปด้วย ๕ ปัญหาของอาชีพเกษตรกร ดังที่กล่าวมาในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกร มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๔.๑ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาภัยธรรมชาติ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการอยู่อาศัยการเจริญเติบโต ทางความคิดของมนุษย์ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งลงได้ มนุษย์จึงเป็นผู้สร้างและผู้ทำลายในตัวเอง การทำลายล้างของมนุษย์ทำให้เกิดผลกระทบเป็นภัยพิบัตินั้นมีให้เห็นอยู่มากมาย ผลกระทบของภัยพิบัติในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มนุษย์ก็เริ่มหวาดกลัวต่อเหตุการณ์ และหาทางเอาตัวให้รอดจากความกลัวที่เห็น ฟ้ำร้อง ฟ้ำผ่า เป็นต้น^๑ จึงทำให้มนุษย์เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ จึงต้องหาที่พึ่งด้วยการเช่นสังเวช บูชาต่อดิน ฟ้ำ อากาศ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตด้วยความปกติสุข ซึ่งผลกระทบของภัยพิบัติในพระพุทธศาสนานั้น จัดเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ^๒

^๑ พระวีระพงษ์ อธิจิตโต (บุญคง), “การศึกษาเปรียบเทียบสภาพการณ์และแนวทางแก้ไขภัยพิบัติในพระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔.

^๒ สัมภาษณ์, นางชวนพิศ พะเนียรรัมย์, เกษตรกรหมู่บ้านยายแยมวัฒนา ตำบลยายแยมวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

หลักธรรมเมื่อนำมาประยุกต์ใช้จะแก้ปัญหายัยธรรมชาติ คือ ให้เข้าใจในกฎของไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เมื่อสามารถเข้าใจสภาวะของธรรมชาติก็จะทำให้เราไม่ทุกข์และท้อถอย แม้ว่าภัยธรรมชาติจะน่ากลัว แต่ในความเป็นจริงแล้วมันเป็นกฎของธรรมชาติ และสิ่งที่น่ากลัวที่สุด คือ สภาพจิตใจของเกษตรกร สำหรับเกษตรกรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่จะประสบปัญหายัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง และไม่สามารถที่จะทำการเกษตรได้ แม้ว่าจะทำได้ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และควรนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการนำหลักธรรมในการเป็นเกษตรกรที่ดีช่วยเหลือกันในยามมีภัยธรรมชาติเกิดขึ้น

ไตรลักษณ์ หมายถึง สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยงมีอันแปรปรวนไปเป็นอาการธรรมดาทนอยู่ไม่ได้ต้องเสื่อมไปเป็นอาการธรรมดาและดับไปในที่สุด (จึงเป็นทุกข์ถ้าไปอยากไปยึดด้วยตัณหา อุปาทาน) เป็นอนัตตาไม่มีตัวตน (ตัวตน-หมายถึงสิ่งต่างๆ ทั้งหลายทุก กษณิต รวมทั้งตัวตน ของเราด้วย) ที่ เป็นแก่นเป็นแก่นอย่างแท้จริง ล้วนเกิดแต่เหตุปัจจัยต่าง ๆ มาประชุมปรุงแต่งกันชั่ว ระยะเวลาหนึ่ง และเมื่อเหตุปัจจัยเหล่านั้นมีอันแปรปรวนเสื่อมและดับไปตามสภาวะธรรมตัวตนนั้นก็ ต้องแปรปรวน เสื่อม และดับไปตามเหล่าเหตุปัจจัยนั้นในที่สุด ไม่สามารถควบคุมบังคับให้เป็นไปตามปรารถนา ได้อย่างจริงแท้แน่นอน รู้ความจริงของธรรมดากฎธรรมชาติเป็นความจริงที่เราทั้งหลายจะต้องรู้ไว้เพราะมีแต่ประโยชน์ แม้จะเป็นกฎ ธรรมชาติในส่วนที่ไม่ถูกใจเราไม่น่าปรารถนา เราก็ต้องรู้ เพื่อจะปฏิบัติให้ถูกต้อง ความรู้ กฎธรรมชาติ หรือความจริงของสิ่งทั้งหลายตามธรรมดานี้ อาจแบ่งง่ายๆ ว่ามีประโยชน์ได้ ๓ ชั้น^๓

ขั้นที่ ๑ เป็นประโยชน์สำหรับที่จะปฏิบัติตามได้ถูกต้องเพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี มิให้เกิดทุกข์โทษภัย

ขั้นที่ ๒ เป็นประโยชน์ในการที่จะนำมาใช้มาจัดทำหรือสร้างสรรค์อะไรของเราเองให้สำเร็จประโยชน์ขึ้นมาตามต้องการ

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺ ตฺ), **คติธรรมแห่งชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม), ๒๕๔๗, หน้า ๑๓๐.

ขั้นที่ ๓ เป็นประโยชน์ในทางความรู้เท่าทันที่จะดำเนินชีวิตด้านในทำให้รู้จักวาง
ท่าที ของจิตใจได้ถูกต้องทำให้มีความสุขและไร้ทุกข์อย่างแท้จริง

ประโยชน์ของการเห็นไตรลักษณ์

๑. ประโยชน์ของการเรียนรู้เรื่องอนิจจัง เมื่อได้เรียนรู้ความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งปวง
แล้ว จะได้ ประโยชน์หลายประการดังนี้

ก. ความไม่ประมาททำให้คนไม่ประมาทหมัวเมาในวัยวยังหนุ่มสาว ในความไม่มี
โรค และในชีวิต เพราะความตายอาจมาถึงเมื่อไรก็ได้ไม่แน่นอน ทำให้ไม่ประมาทใน
ทรัพย์สิน เพราะคนมีทรัพย์อาจกลับเป็นคนจนได้ทำให้ไม่ดู หมิ่นผู้อื่นเพราะผู้ที่ไร้ ทรัพย์ไร้
ยศ ต่ำต้อย กว่าภายนอกอาจมีทรัพย์ มียศ และเจริญรุ่งเรืองกว่าก็ได้ เมื่อคิดได้ ดังนี้ จะทำ
ให้สำรวมตน อ่อนน้อมถ่อมตนไม่ยโสโอหังวางท่าใหญ่ยกตนข่มท่าน

ข. ทำให้เกิดความพยายามเพื่อที่จะก้าวไปข้างหน้า เพราะรู้ว่าถ้าเราพยายามก้าว
ไปข้างหน้าแล้วชีวิตย่อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

ค. ความไม่เที่ยงแท้ทำให้รู้สภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิตเมื่อประสบกับสิ่งไม่
พอใจก็ไม่สิ้นหวังและเป็นทุกข์ไม่ปล่อยตนไปตามเหตุการณ์นั้นๆ จนเกินไปพยายามหาทาง
หลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี

๒. ประโยชน์ของการเรียนรู้ เรื่องทุกข์ เมื่อผู้ใดได้ เรียนรู้ เรื่องความทุกข์แล้ว จะ
รู้ ว่าความทุกข์เป็นของธรรมดาประจำโลกอย่างหนึ่งซึ่งใครๆ จะหลีกเลี่ยงได้ยากต่างกันก็ แต่
เพียงรูปแบบของทุกข์นั้น เมื่อความทุกข์เกิดขึ้นแก่ชีวิต ผู้มีปัญญาตรองเห็นความจริงว่า
ความทุกข์เป็นสัจธรรมอย่างหนึ่งของชีวิต ชีวิตย่อมระคนด้วยทุกข์ เป็นธรรมดา เมื่อเห็นเป็น
ธรรมดาความยึดมั่นก็มี น้อย ความทุกข์ สามารถลดลงได้หรืออาจหายไปเพราะไม่มีความ
ยึดมั่น ความสุขที่เกิดจากการปล่อยวางย่อมเป็นสุขอันบริสุทธิ์

๓. ประโยชน์ของการเรียนรู้เรื่องอนัตตาการเรียนรู้เรื่องอนัตตาทำให้เรา รู้ ความ
จริงของสิ่งทั้งปวง ไม่ต้องถูกหลอกลวงจะทำให้คลายตัณหา มานะ ทิฐิ ทำให้ไม่ยึดมั่น เมา
กาย เมาใจ เพราะเรื่องอนัตตาสอนให้เรารู้ว่า สังขารทั้งปวงเป็นไปเพื่ออาพาธผินความ

ปรารถนา บังคับบัญชาไม่ได้อย่างน้อย ที่สุดเราจะต้องยอมรับความจริงอย่างหนึ่งว่าตัวเราเองจะต้องพบกับธรรมชาติแห่งความเจ็บปวด ความ แก่ชราและความตายจากครอบครัวและญาติพี่น้องตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างและประโยชน์ที่สูงที่สุดของการเห็นพระไตรลักษณ์ในชั้นที่ ๕ ก็คือ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัส กับภิกษุทั้งหลายที่เมืองสาวัตถีว่า“ภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนาสัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ ว่านั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อมคลายกำหนดหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจิตของภิกษุ คลายกำหนดจากรูปธาตุ เวทนาธาตุ สัญญาธาตุ สังขารธาตุ วิญญาณธาตุก็เป็นจิตที่หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น เพราะหลุดพ้นจึงตั้งมั่น เพราะ ตั้งมั่นจึงสันโดษเพราะสันโดษจึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งย่อมดับไปเอง ภิกษุ นั้นรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้วอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๔ เมื่อพิจารณาถึงการรู้หลักหรือกฎของพระไตรลักษณ์นี้แล้ว ก็จะเข้าใจได้ว่าทำให้ บุคคลผู้ได้ศึกษาหรือเรียน หรือนำไปปฏิบัติให้เห็นผลทั้ง ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ ได้ เห็นถึงสภาพของสรรพสิ่งว่าล้วนแต่เป็นการสมมติ กันขึ้นมา ทั้งการกินการเป็นอยู่การดำเนินชีวิตยอมรับความเป็นไปตามสภาวะนั้นๆ ได้เพราะว่าบุคคลหรือสังคมต่างๆ ไปล้วนแล้วแต่ทำตามกฎหรือระเบียบที่สังคมกำหนดขึ้น และมี พุทธธรรมคือหลักคำสอนเรื่องไตรลักษณ์ เป็นเครื่องช่วยในการดำเนินชีวิตถึงแม้ ว่ามีการเกิด แก่ เจ็บตาย การพริ้วพราก สูญเสีย ดี ใจ เสียใจ ความสุขความทุกข์ ความกระวนกระวาย ความคับแค้นใจ ความเศร้าโศกเสียใจก็จะพอระงับได้ เป็นบางครั้งบางคราวความสุข ความทุกข์ ดีใจ เสียใจเหล่านั้นพอจะบรรเทาหรือระงับได้บ้าง

ส่วนที่ ๒ เมื่อผู้ใดได้ เรียนรู้ศึกษาหลักคำสอนเรื่องพระไตรลักษณ์อย่างลึกซึ้ง เข้าใจอย่างแจ่มชัด แล้วนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังจนน้อมนำใส่ใจโดยโยนิโสมนสิ การ คือ การ

^๔ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๔๕/๖๓-๖๔.

พิจารณาโดยแยกกาย ละเอียดถี่ถ้วน ก็จะได้ว่า สังขารหรือสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งที่เป็นรูป ธรรม นามธรรม ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ในความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ควรที่จะ เข้า ไปยึดมั่นถือมั่นว่า นั่นเป็นของเรา เราเป็นนั่นเราเป็นนี่ ทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนมี แล้วกลับไม่มี ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ ชั้น ๕ หรือ รูปกับนาม มา รวมกัน เข้าเท่านั้นเอง ผู้ที่เข้าไปยึดมั่นยึดติดคิดว่าดีว่าสวย ว่างาม ว่าสุขหลงใหลในสิ่งเหล่านั้นมีแต่จะทำให้เดือดร้อนใจทุกข์ เปล่าๆ ยิ่งเมื่อมีการสูญเสีย พรัดพรากจากสิ่งที่ ตัวเองหลงใหลยึดถือ อยู่ ยิ่งจะมีความทุกข์ โทมนัสมาก แต่เมื่อ พิจารณาถึงความจริงแล้ว คลายความ ยึดมั่นถือ มั่น ก็จะคลายความเศร้าโศกเสียใจได้สำหรับบุคคลทั่วไปและสำหรับ ผู้ปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อ จะละจากอวิชชากิเลสมีความโลภ ความโกรธ ความหลง พิจารณาถึงชั้น ๕ โดยแยก คายว่าไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตนเป็นแต่เพียง รูปนาม จิตก็จะหลุดพ้นจากอ วิชชากิเลสเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์บุคคลในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ที่ว่าประโยชน์ของการ เห็นไตรลักษณ์อย่างแท้จริง

๔.๒ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาด้านระบบชลประทาน

มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันได้ เช่น หลักทิวฐธัมมิกัตถะ ๔ หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปใช้ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผล การนำหลักธรรมที่พึงปฏิบัติ เพื่อความเจริญของพืชผลช่วยเหลือกันในยามมีปัญหาด้านชลประทานเกิดขึ้นน้ำเป็น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ น้ำตาม สภาพธรรมชาติที่ประชาชนทุกท้องที่อาศัยใช้ ได้แก่ น้ำในบรรยากาศ (ฝน) น้ำผิวดิน และน้ำ บาดาล นับเป็นผลิตผลจากธรรมชาติที่เราไม่สามารถผลิตเพิ่มขึ้นมา หรือลดปริมาณที่มีอยู่ ในธรรมชาติได้เองตามต้องการ บางปีอาจเกิดฝนแล้งเป็นเหตุให้น้ำในแม่น้ำลำธารมีน้อย จน ไม่สามารถแบ่งปันได้ทั่วถึง หรือบางปีฝนตกชุกต่อเนื่องจนเกิดความเสียหายเนื่องจากน้ำ ท่วมทรัพย์สินและพื้นที่ชุมชน ส่วนการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน หมายถึงวิธีการบริหารจัดการที่

เน้นให้ทุกส่วนของสังคมรู้ถึงคุณค่าของน้ำ ใช้น้ำอย่างพอประมาณมีเหตุผล เพื่อให้ทรัพยากรน้ำมีใช้อย่างทั่วถึง เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ มีความสมดุลทั้งปริมาณและคุณภาพ ซึ่งในการพัฒนาและการใช้ประโยชน์จะต้องให้เป็นไปในลักษณะควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้มีความยั่งยืน ไม่เป็นไปอย่างสิ้นเปลืองหรือทำลายแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ แม้ว่ารัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาเหล่านั้นและได้หาทางแก้ไขมาโดยตลอด แต่ปรากฏว่าปัญหาต่าง ๆ ทั้งหลายก็ยังมืออยู่อย่างเดิมและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นทุกปี แม้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็พยายามดำเนินแก้ไขปัญหามีโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่การดำเนินการส่วนใหญ่ของแต่ละหน่วยงานแม้จะมีหลักการที่จะดำเนินการโครงการร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ ปรากฏว่าทำงานเป็นแบบเอกเทศและขาดการประสานงานกันอย่างจริงจัง นอกจากนี้การแก้ไขปัญหา มักดำเนินการด้วยความเร่งรีบเพราะมุ่งสร้างผลงานเพื่อสนองตอบนโยบายของรัฐเป็นหลัก จึงมักกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์จากส่วนกลางซึ่งอาจทำให้การวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ขาดความสมบูรณ์ เนื่องจากไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีผลทำให้การวางแผนและการดำเนินการแก้ไขปัญหามีไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร^๕

การนำหลักความสามัคคี มาประยุกต์ใช้ก็จะช่วยให้ระบบชลประทานดีขึ้นและแก้ไขได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือ ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์ ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี

^๕ สัมภาษณ์, นายสมโชค ไชรัมย์, เกษตรกรหมู่บ้านหนองหิน ตำบลถาวร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติในการดำเนินชีวิตของเรา ย่อมต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมห้อง เพื่อนร่วมงาน ร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว จะเกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีหรือที่เรียกว่า ความสามัคคี ได้ นั้น ต้องอาศัยเหตุที่เรียกว่า สาราณียธรรม หรือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน กระทำซึ่งความเคารพระหว่างกัน อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดี มีความสุข ความสงบ ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ทำร้ายทำลายกัน มี ๖ ประการ นั่นคือ

๑) เมตตาการุณยธรรม หรือ ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อน ต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลืออุเคราะห์ต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวาจีกรรม หรือ พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตานโนกรรม หรือ คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี หรือ ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีสสามัญญตา หรือ ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริต ดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือทำความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ญีฐีสามัญญตา หรือ ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายอันเดียวกัน

ธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ อันได้แก่ ทำ-พูด-คิดต่อกันด้วยเมตตา มีน้ำใจ แบ่งปัน ประพฤติสุจริต รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สามารถเคารพนับถือกัน ช่วยเหลือดูแลกัน มีความพร้อมเพรียง มีความร่วมมือ ผนึกกำลังกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน หากเราทุกคนได้ ปฏิบัติ ก็จะเป็นคุณค่าที่จะก่อให้เกิดความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยดีและมีความสุข ปลอดภัย อันเป็นสิ่งที่เราทุกคนล้วนปรารถนา

๔.๓ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาด้านวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร

การนำหลักธรรมเพื่อความสำเร็จในอาชีพเกษตรกร แก้ปัญหาด้านวัสดุ อุปกรณ์ การเกษตร ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต กล่าวคือ การใช้วัสดุ-อุปกรณ์ อย่างประหยัดคุ้มค่า เพราะวัสดุ-อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องนั้น ล้วนแต่ใช้งบประมาณในการจัดหามาประกอบ สนับสนุน และหากใช้อย่างไม่รู้คุณค่าจะทำให้สิ้นเปลืองวัสดุ-อุปกรณ์ ตลอดจนงบประมาณที่ได้จะไม่เหมาะสม สอดคล้อง และการใช้งบประมาณจะต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ผู้ที่มีความประพฤติตรงต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ ไม่มีความลำเอียง ไม่ทุจริตคดโกง ทั้งทางตรงและทางอ้อม รู้หน้าที่ การงานของตนเอง ปฏิบัติเต็มกำลังความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจผู้ที่จะมีความซื่อสัตย์สุจริตได้ ต้องมีคุณธรรมประจำ กาย วาจา ใจ คือ

- ๑) มีสัจจะ หมายถึง การคิด การพูด การทำแต่ความจริง
- ๒) มีความเป็นธรรม หมายถึง มีใจเป็นกลาง
- ๓) ไม่มีอคติ หมายถึง ไม่มีความลำเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่ง

๑) ผู้ที่มีสัจจะ คือผู้ที่มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ต่อตนเอง และผู้อื่น เช่น จะคิด จะพูด จะทำสิ่งใดก็ต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สิ่งนั้นต้องเป็นความจริง มีประโยชน์กับตนเองผู้อื่นและส่วนรวม จะประกอบกิจการใดๆ ก็มีความจริงจัง จริงใจต่อเนื่องมีความซื่อตรงต่อเวลาต่อหน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทุจริตคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อมมี

ความประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ ไม่สร้างความสะดวกผ่อนให้กับตนเอง ผู้อื่น องค์กร สังคม และประเทศชาติบ้านเมือง

๒) ความเป็นธรรม เป็นผู้ที่รู้เหตุ รู้ผล รู้ผิด รู้ถูก รู้ชั่ว รู้ดี เข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ ย่อมทำถูกบ้าง ผิดบ้าง เพราะมีสติปัญญาแตกต่างกันผู้ที่มีใจเป็นกลางต้องส่งเสริมสนับสนุน ผู้ที่ทำถูกทำดีแล้วให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป และให้โอกาสผู้ที่ทำผิดทำชั่วโดยช่วยอบรมสั่งสอน ให้ปรับปรุงแก้ไขตนเองให้ละชั่วประพฤติดี ใครผิดก็ว่าไปตามผิดใครถูกก็ว่าไปตามถูกนี่คือ คุณสมบัติของผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจ คือ “ความเป็นธรรม”

๓) ไม่มีอคติ หมายถึง ไม่มีความลำเอียง ๔ ประการดังนี้

๑) ไม่ลำเอียงเพราะรัก

๒) ไม่ลำเอียงเพราะเกลียด

๓) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว

๔) ไม่ลำเอียงเพราะงี่เงา

ผู้ที่มีอคติ คือมีความลำเอียงหรือความเอนเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่งไม่เป็นกลาง ไม่มีความยุติธรรม

๑) ไม่ลำเอียงเพราะรัก หมายถึง คนที่เรารักทำความผิดเราก็ต้องตัดสินว่าผิด คนที่เรารักทำถูกเราก็ตัดสินว่าถูก เพราะมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

๒) ไม่ลำเอียงเพราะเกลียด คนที่เราเกลียดทำถูกเราต้องตัดสินว่าถูกคนที่เราเกลียดทำผิดเราก็ต้องตัดสินว่าผิด เพราะมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

๓) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ผู้ที่มีอำนาจทำผิด เราก็ต้องตัดสินว่าผิด ผู้ที่มีอำนาจมีอิทธิพลทำถูกเราก็ต้องตัดสินว่าถูก เพราะมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่เกรงกลัวอำนาจอิทธิพลใดๆ

๔) ไม่ลำเอียงเพราะงี่เงา ผู้ใดที่กระทำความผิด เราต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้รอบคอบ ไม่หุนเหินเชื่อคนง่าย ไม่ตัดสินคดีความด้วยความงี่เงาเบาปัญญา ต้องมีความเป็นธรรม เป็นกลาง และซื่อสัตย์ต่อตนเองและหน้าที่ของตน

ผู้ที่มีคุณธรรมดังที่กล่าวมาแล้วนี้ คือ มีสัจจะ การคิด การพูด การทำแต่ความจริง มีความเป็นธรรม คือ มีใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ คือ ไม่ลำเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่ง ผู้ที่มีคุณธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้ จะเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อหน้าที่การงาน ต่อองค์กร ต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่วนผู้ที่มีอคติ คือ มีความลำเอียงหรือเอนเอียง เข้าข้างใดข้างหนึ่ง ไม่มีความเป็นธรรม ไม่มีความเป็นกลาง^๖

๑) ลำเอียงเพราะรัก คือคนที่ตนรักทำผิดก็ตัดสินว่าถูก

๒) ลำเอียงเพราะเกลียด คนที่ตนเกลียด ทำถูกก็ตัดสินว่าผิด

๓) ลำเอียงเพราะกลัว ผู้ที่มีอำนาจมีอิทธิพลทำความผิดก็ตัดสินว่าถูก

๔) ลำเอียงเพราะงี่เงา จะตัดสินปัญหาใดๆก็ผิด เพราะเป็นคนหูเบาเชื่อคนง่าย ไม่มีสติปัญญา ไม่มีคุณธรรม ตัดสินปัญหาต่างๆด้วยอารมณ์ ไม่มีเหตุผล ไม่มีความซื่อสัตย์ ต่ออาชีพ หน้าที่การงาน ไม่มีความจริงใจต่อตนเอง และผู้อื่น ทำให้สังคมเสื่อมโทรม ไม่ควรเคารพนับถือ ไม่ควรคบค้าสมาคม นี่คือ ผู้ที่ขาดคุณธรรมทั้ง ๓ อย่าง

การมีความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้จำหน่ายวัสดุอุปกรณ์ก็ควรให้ราคาเป็นไปด้วยความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคจนเกินไป เพราะจะทำให้เกษตรกรมีต้นทุนที่สูงขึ้น ทั้งที่ผลผลิตไม่ได้มากเท่าที่ควรและราคาตกต่ำ ก่อให้เกิดขาดทุนได้ในที่สุด

๔.๔ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ

การแก้ปัญหาในระยะยาวและถาวรน่าจะเริ่มด้วยการช่วยลดต้นทุน โดยให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์การผลิตและขาย เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มคุณภาพของผลิตผล รวมไปถึงการต่อรองกับพ่อค้าทั้งในประเทศและพ่อค้าส่งออก

การนำหลักธรรมในการเป็นเกษตรกรที่ดี ฟังปฏิบัติเพื่อความเจริญของพืชผล ช่วยเหลือกันในยามราคาผลผลิตตกต่ำเกิดขึ้น หลักธรรมหนึ่งที่ ดูเหมือนเป็นหลักธรรมพื้นฐาน

^๖ สัมภาษณ์, นางอารี ทำนา, เกษตรกรหมู่บ้านปารัง ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

หรือธรรมดา แต่มีความสำคัญต่อชาวบ้านมาก นั่นคือหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ชาวบ้านมีการแบ่งปัน เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และประพฤติดนเสมอดันเสมอปลาย บอกเมื่อไร เชิญชวนเมื่อไร ชาวบ้านจะไม่ปฏิเสธจะออกไปช่วยงานเสมอ จึงสามารถผูกมัดใจเพื่อนบ้านไว้ได้ ไม่ทำให้บาดหมาง ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ทำงานด้วยความสมัครสมานสามัคคี เงินที่หาได้จากอาชีพ ก็จะเก็บไว้ใช้สอยส่วนตัว คือการซื้ออาหาร สร้างที่อยู่อาศัย ซื้อสิ่งใช้สอยต่าง หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และเก็บไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน ความจริงที่กล่าวมาชาวบ้านผู้มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่างๆ ยืนยันและยอมรับว่าเป็นจริงตามนั้นทุกประการนอกจากนี้แล้วยังมี สิ่งสำคัญสุดคือการดำรงชีวิตตามหลัก สันโดษและหลักมัตตัญญูตา คืออาชีพของกลุ่มก็มีลักษณะความรู้จักประมาณอยู่แล้ว เพราะเป็นการสร้างงานด้วยวัตถุดิบตามธรรมชาติ และทำด้วย ความสามารถของตนเอง ดังนั้น จึงไม่ทำให้ให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย มากเกษตรกรมีความพอใจกับสิ่งที่เป็นอย่างนี้ ไม่มีความทะเยอทะยาน จนทำให้ชีวิตก้าวพลาดไปหลงกระแสวัตถุนิยมหรือทุนนิยม^๗ หรือแม้ว่าจะกระทำตามหมู่บ้านอื่นที่มีพฤติกรรมในลักษณะเป็นกระแสนิยม แต่มีสติและรู้เท่าทันก็สามารถยับยั้งชั่งใจได้ สุดท้ายก็กลับมาสู่วิถีเดิมของตนเองคำพูดและข้อความที่กล่าวมาข้างต้นจึงยืนยันได้ว่า กลุ่มเกษตรกรได้นำหลักพุทธธรรมต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงประสบความสำเร็จตามรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

๔.๕ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาด้านการดูแลการป้องกันโรค

การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ได้ในยุคปัจจุบันเมื่อกลุ่มเกษตรกรได้นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยสามารถเชื่อได้ว่าการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ได้ผลจริง ได้แก่ การสังเกตเห็นพฤติกรรมและการกระทำของชาวบ้านเปลี่ยนไป นั่นคือชาวบ้านกลุ่มต่างๆ มีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานของตน เอาใจจริงเอาใจ เห็นความ

^๗ สัมภาษณ์, นายสนั่น อักษรณรงค์, เกษตรกรหมู่บ้านโคกกรวด ตำบลยายแรมวัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

กระตือรือร้น ซึ่ง หลังจากที่ได้ไปศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาแล้ว แต่ก่อนจะ เคยๆ คือคิดว่า ฟังธรรมแล้วก็คิดว่าได้บุญกุศลเท่านั้นก็พอ แต่ทุกวันนี้ได้นำหลักธรรมมาใช้กับหน้าที่การงาน จึงทำให้มีความสุขมาก มั่นขยัน ไม่เหน็ดเหนื่อยเหมือนแต่ก่อน ที่สำคัญคือเมื่อขยันทำงาน ก็มีเงินใช้แล้วก็เก็บหอมรอมริบเงินที่หามาได้นั้นตามเท่าที่หามาได้ ไม่ต้องลำบากเรื่องเงิน เหมือนเดิม อีกสิ่งหนึ่ง คือความเป็นมิตรสหายของคนในกลุ่มเกษตรกร ที่ถือว่ามีส่วนช่วยให้ ประสบความสำเร็จได้มาก^๙

ปัจจุบันนี้ไม่เหมือนก่อนที่ต่างคนต่างทำจะไม่ค่อยสนใจกันมากเท่าไร สิ่งสำคัญ อีกข้อหนึ่งคือสมาชิกกลุ่มล้วนมีแนวความคิดในการดำรงชีพเป็นอย่างเดียวกัน ทำงานด้วยความเข้าใจกัน จึงได้ชื่อว่าได้กัลยาณมิตร เมื่อเรามีรายได้ตามสมควรกับการงานที่ทำมัน ช่วยให้เราสบายอกสบายใจ ในความหมายก็คือมีความสุขตามอัตภาพแบบชาวบ้านนี้แหละ หากจะนำหลักการของในหลวงมาเทียบคงเรียกว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงอะไรอย่างนั้น ซึ่ง ตรงกับ การใช้ชีวิตอย่างพอดีตามหลักเศรษฐกิจเชิงพุทธ

การนำหลักธรรมในการเป็นเกษตรกรที่ดีพึงปฏิบัติเพื่อความเจริญของพืชผล ช่วยเหลือกันในการดูแล และการป้องกันโรคพืชเกิดขึ้น การประยุกต์ใช้นาถกธรรม ๑๐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การพึ่งพาตนเอง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการแสดงออกเกี่ยวกับ(๑) การประพฤติดีงาม มีการรักษากฎระเบียบทั้งในส่วนของบ้านเมืองและระเบียบ การทำงานของกลุ่มอาชีพ (๒) ได้ รับการ ศึกษา อบรมในอาชีพของตนจากวิทยา ที่มีความรู้ ทำให้มีความรู้ในงานของตน (๓)ได้ คบคนดี มีผู้แนะนำสั่งสอนดี รวมทั้งมี ที่ปรึกษาอาชีพดี (๔) เป็นผู้ว่าง่ายไม่รั้นหรือหัวแข็ง ยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น (๕) เอาใจใส่ชวนชวย ช่วยเหลืองานของหมู่คณะ (๖) เป็นผู้ใฝ่รู้ได้ ปรึกษาสนทนาเพื่อความก้าวหน้าในงานของตนอยู่เสมอ (๗) ขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าและไม่ทอดทิ้งงานของตน (๘) มีความสุขความพอใจในสิ่งที่ตนหามาได้ นั้น (๙) มีสติ ดำรงชีพด้วยความไม่ประมาท

^๙ สัมภาษณ์, นายไพฑูรย์ วิชาปรียาเถาว์, เกษตรกรหมู่บ้านหนองม่วง ตำบลยายแถมวัฒนา อำเภอลำลูกเกด จังหวัดบุรีรัมย์

(๑๐) รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจการดำเนินชีวิตหรือการทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง จนทำให้ชีวิตครอบครัวอยู่ดีมีความสุขจนถึงทุกวันนี้

วิถีชีวิตของกลุ่มเกษตรกรชาวบ้าน ทำให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการฟื้นฟู และอนุรักษ์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและสร้างความรู้โดยการผสมผสานความรู้ใหม่เข้า กับความรู้ดั้งเดิม เป็นการบริหารจัดการมีการวางแผน ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ มีเป้าหมายเดียวกัน มีคุณค่าด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นการสังเคราะห์ความรู้ ก่อให้เกิดปัญญาคุณค่าทางแนวคิด โดยถือคติว่า “รายรวยไม่สำคัญเท่ารายเหลือ ” เป็นการพึ่งตนเองและการเกื้อกูลกันของธรรมชาติกับมนุษย์ ตามที่กล่าวมานี้เป็นการได้ประยุกต์ใช้ หลักนาถกรรมธรรมหรือที่เรียกว่าหลักการพึ่งตนเอง รวมทั้งหลักสันโดษ รู้จักประมาณในการบริโภค ผลจากการของกลุ่มเกษตรกรคือ ผู้ปฏิบัติจริงได้มีกินมีใช้ มีหลักประกันชีวิตที่มั่นคง เป็นเศรษฐกิจมีความสามารถ ในการทำได้คิดเป็นมีจรรยาบรรณรู้จักแบ่งปันทรัพยากร ธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เกิดสังคมเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน สังคมแบ่งปันความรู้เกิดการ เรียนรู้เกิดเป็นองค์ความรู้สามารถถ่ายทอดได้เป็นการได้ สร้างมรดกโลก ในการบรรเทาภาวะ โลกร้อน ได้พึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ชุมชนได้พึ่งพาตนเอง และ เกิด ศูนย์การเรียนรู้องค์การในชุมชน^๔

๔.๖ อุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้

สำหรับปัญหาหรืออุปสรรคในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ พบว่า กลุ่มเกษตรกรแม้จะมีความขยันหมั่นเพียรแต่ก็เก็บหอมรอมริบได้ยากพอสมควรเหมือนกัน เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปคือเป็นไปตามกระแสวัตถุนิยมจนเกินไป ค่าครองชีพก็สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น อาชีพของกลุ่มเกษตรกรจึงมีลักษณะเพื่อความไม่ขาดแคลน บางครั้งก็ประสบ กับปัญหา เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของครอบครัวเหมือนกัน หากสามารถขยายกลุ่มผู้บริโภค หรือ

^๔ สัมภาษณ์, นายสมโชค ไชรัมย์, เกษตรกรหมู่บ้านหนองหิน ตำบลถาวร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

ตลาดได้มากกว่านี้ งานจะประสบความสำเร็จมากกว่านี้ปัจจุบันคนส่วนมากก็ยังนิยมซื้อปุ๋ยเคมีอยู่เพราะมีความสะดวก เพราะฉะนั้นจึงสรุปความได้ว่าหลักพุทธธรรมที่กลุ่มเกษตรกรนำมาประยุกต์ใช้มากที่สุด ได้แก่ หลักทิวฐธัมมิกัตถะ ๔, หลักนาถกรณธรรม ๑๐ หรือการพึ่งพาตนเอง, หลักสันโดษ และหลักมัตตัญญูตาเพราะกลุ่มอาชีพทั้งหมดตามที่กล่าวมานี้เป็นการอาศัยธรรมชาติและความสามารถของตนไม่ต้องหวังพึ่งพาเทคโนโลยีเหมือนกับที่คนจำนวนมากเป็นอยู่ที่โดดเด่น คือ ความสันโดษ และความรู้จักประมาณในการดำเนินชีวิต คือดำเนินชีวิตเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น สามารถตัดสิ่งที่เกินความจำเป็นออกได้ จึงทำให้ ไม่เหนื่อยเพราะการวิ่งตามกระแสโลกที่ไม่เข้าใจการใช้ชีวิตกับธรรมชาติเพื่อความสุขที่ยั่งยืน

๔.๗ สรุป

สรุปได้ว่าการดำเนินชีวิตประจำวันจึงเป็นพฤติกรรมที่จะดีขึ้นของมนุษย์ก็จะมีคุณธรรมมากขึ้นเพราะไม่ต้องดิ้นรนแย่งชิงกัน หรือถ้ามนุษย์เราดำเนินชีวิตให้มีคุณธรรม มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบธุรกิจการงานตามหน้าที่ของตน ชีวิตก็จะประสบแต่ความสุข ร่าเริง เจริญรุ่งเรืองในด้านต่างๆ เช่น ทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ ทางสังคม และทางด้านอารมณ์ ล้วนแต่เป็นปัจจัยพื้นฐานของความมั่นคง ดังนั้นการนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้จะช่วยให้อาชีพเกษตรกรสามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้